

## Totální výprodej je český sen

Nicola Škvarová

Původně jsem si plánovala, jak svou recenzi začnu úvodem o tom, že jsem rozhlasové hry nikdy neposlouchala ani nečetla, že jsem ani nikdy nečetla žádnou recenzi (natož, abych nějakou napsala) a že rozhlasová inscenace *Totální výprodej* režisérky Martiny Schlegelové totálně změnila můj postoj k rozhlasové divadelní (?) tvorbě. Nezměnila. Není to žádná pecka, u které bych najednou byla v šoku z toho, jak se dá v rozhlase pracovat s dramatickým textem. Abych nenavnadila laskavého čtenáře na negativní kritiku, předesílám, že to není myšleno jako výtku. V případě *Totálního výprodeje* nepovažuji za úplně nutné psát o absolutním vytěžení možností rozhlasového média či o inovativním přístupu k inscenování divadla, které není vidět.

Nebo že by...? Je to složité. Francouzský spisovatel Eric Pessan napsal *Totální výprodej* již v roce 2003 jako rozhlasovou hru. O osm let později Pessan text přepracoval pro divadlo. V Čechách byla hra uvedena pouze jednou v roce 2016 jako scénické čtení v rámci projektu 3D – třetí rozměr dramatu (ve spolupráci Agentury DILIA, DAMU a mezinárodního festivalu Zlomvaz). Ale... co je to vlastně za tvar? Opravdu se jedná o hru? Ať už divadelní nebo rozhlasovou? Není to spíše dokument? Odpověď není jednoznačná. Formálně je text rozhodně dokument. Možná reportáž. Obsahově se také blíží dokumentu, až na to, že předkládané události jsou fiktivní (ačkoli se Pessan nechal inspirovat dvěma skutečnými událostmi). Svým charakterem to připomíná film Petra Zelenky *Rok d'ábla*.

*Totální výprodej* podává zprávu o prvním dni slevové akce v nákupním centru Kouzelné údolí. Na parkovišti se strhla bitka, následkem čehož vznikla panika a lidé se snažili dostat do ještě neotevřeného centra. Dav prorazil skleněné dveře a nahnul se dovnitř. Lidé se pouze snažili uniknout z nebezpečného parkoviště, ale většina z nich využila situace a začala rabovat. Každý si bral vše, po čem kdy toužil a nemohl to mít.

Na událost vzpomíná několik přímých účastníků nebo svědků události – velitel ostrahy Christophe (Jaromír Dulava), pokladní Catherine (Pavla Beretová), sedmnáctiletý

mladík Jérôme (Tomáš Havlínek), rozvedená matka tří dětí Jeanne (Natálie Drabiščáková), jichž se dotazuje Novinářka (Tereza Hofová). Postavy popisují, jaký mají vztah ke Kouzelnému údolí, proč do něj chodí, zaměstnanci obchodního domu pak hovoří o tom, v čem spočívá jejich zaměstnání a jak vnímají svou práci. Mezi tyto osobní výpovědi se mísí podrobný popis samotné události. Každý z účastníků vzpomíná, jak a co viděl nebo zažil během incidentu on. A každá z postav také zmiňuje, co bylo „po tom“. Nejdůležitějším epilogem je vstup Jeanne, která přesto, že si během incidentu vážně poranila koleno a prošla šokem, se do Kouzelného údolí znovu vrací nakupovat, protože „nemá ne výběr“. Druhou linii příběhu tvoří rozhovor Novinářky s Andréasem (Tomáš Kobr), který mluví o svém dětství – jak každou sobotu jezdil s rodiči do Kouzelného údolí a jak moc pro ně nakupování znamenalo. Jeho vyprávění se více a více blíží až k onomu incidentu. Propojení Andréasova životního příběhu s rabováním je naprosto logické a nevyhnutelné. Rodiče mu totiž oznámí, že přijde exekutor, protože jsou zadlužení. Brzy také zemřou, a on tudíž bude muset splácet jejich dluhy. Andréas se rozhodne vyrazit v první den slev do Kouzelného údolí a zdevastovat tam veškeré zboží a interiér. V rozhlasové inscenaci je to dokonce on, kdo pravděpodobně vyvolal onu počáteční bitku na parkovišti tím, že začal ničit nákupní vozy (v Pessanově textu je bitka způsobená tím, že někdo omylem vrazil košíkem do auta). Jeho rozhodnutí je v podstatě pomstou. Přebrat zodpovědnost za své rodiče, splácet jejich dluhy za věci, které nepotřebují, pokračovat ve vyrážení klínu klínem, dívat se na to, jak i přes totální bankrot rodiče litují, že se nemohou zúčastnit nových slevových akcí v Kouzelném údolí – to jsou podněty, které ho přiměly zničit symbol konzumu.

Nutno dodat, že původní Pessanovu verzi dramaturgyně Renata Venclová spolu s režisérkou Martinou Schlegelovou výrazně upravily, zkrátily, zmenšily počet postav, přeskupily výpovědi - a to ku prospěchu. Oproti původnímu textu je inscenace mnohem přehlednější, jasnější, neopakuje se tolik stejných výpovědí jako je to v případě Pessanova textu.

Odosobnělost a anonymita rozhlasu umožňuje v tomto případě mnohem větší odstup od tématu. Rozhlasová inscenace tedy na jednu stranu citově nevydírá a netlačí na společensko-kritickou strunku, která je v Pessanově hře zvučnější než spodní kytarové

E, což by se v případě útrpných, závažných a apelativních pohledech herců v divadle mohlo snadno stát. Na stranu druhou ale inscenace brnká na spodní E jinak – prostřednictvím hudby. Ta ilustruje atmosféru – pokud jsou popisovány scény zmatku, slyšíme nahodilé údery do klavíru (trochu to připomíná dodekafonickou hudbu), pokud se mluví o něčem „smutném“ nebo něčem, co vypovídá o naší společnosti, zní tklivá a sentimentální melodie.

Co mě ale na *Totálním výprodeji* láká nejvíce, je téma (ve vhodně zvolené formě). Na tahle společensko-kritická témata jsem velmi citlivá a obvykle se jich obávám, protože zůstávají u pouhého vystavení skutečnosti – podívejte se, jak konzumně žijeme, jaká jsme to ale ošklivá zvíř, styďme se za sebe! Kritizovat společnost skrze obchodní centra (neboť jsou to vlastně krematoria dnešní společnosti, řečeno se *Spalovačem mrtvol* Jana Mikuláška v Národním divadle) je velmi oblíbené a velmi snadné. Vzhledem k tomu, že jsou ale výrazným symbolem nebo fenoménem současné společnosti, nestačí na ně zřejmě jen plivat, nadávat a klouzat se po povrchu. *Totální výprodej* jde více do hloubky – především skrze postavy Jeanne a Andréase – ohledává příčiny a důvody upínání se k nákupním centrům.

Problematické velkých prodejních řetězců se věnovali i Vít Klusák a Filip Remunda v dokumentárním filmu z roku 2004 *Český sen*. Klusák s Remundou rozjeli reklamní kampaň na nový obchodní dům Český sen, který ale neexistoval. Postavilo se pro účely filmu pouze jeho průčelí. Jejich kampaň měla zcela reálné parametry. Vše probíhalo tak, jako by skutečně nový obchodní dům vznikal. Film je to velmi provokativní, vše bylo dotaženo až do konce, kdy se obchodní centrum skutečně slavnostně „otevíralo“, přišly stovky lidí, kteří došli až k maketě centra, kde teprve zjistili, že je to „podvod“. Film ukázal (a dokázal) fungování reklamy, což je samozřejmě trochu něco jiného než o co jde v *Totálním výprodeji* (ačkoli i toto téma je v *Totálním výprodeji* naznačeno). Film však obsahuje i pasáž, kde probíhá konkurz na „ideální“ rodinu, která má s trávením volného času v obchodních centrech bohaté zkušenosti. Rodin, které se do konkurzu přihlášily, se tvůrci ptali, jaké jsou jejich důvody návštěvy obchodů a obchodních center. To už s tématem *Totálního výprodeje* úzce souvisí. *Český sen* by k němu mohl tvořit něco jako druhý díl, volné pokračování.

Rozhlasová inscenace *Totální výprodej* Martiny Schlegelové podává zprávu vlastně „o nás“ (řčeno s nadsázkou) bez toho, aby na každém kroku upozorňovala, že je to „o nás“. Tento přístup k tématu je mi velmi sympatický, stejně jako výběr rozhlasu pro inscenování textu tohoto typu.

***Eric Pessan: Totální výprodej. (překlad Lenka Jelenová, režie Martina Schlegelová, dramaturgie Renata Venclová, zvukový designér Ondřej Gášek, mistr zvuku Dominik Budil. Nahráno v roce 2016.)***